

Strakonický měsíčník o ochraně přírody

srpen 2026

Environmentální akce, reporty, přírodovědná pozorování, ekoporadenské tipy, botanika, zoologie, úvahy, recenze, zdravá výživa, práva zvířat, aktivismus, zdravý životní styl, odborná literatura, přírodní beletrie a poezie...

Ekoporadna při Šmidingerově knihovně

Základní organizace ČSOP Strakonice

Vážení čtenáři,

rozmáhá se nám tu takový nešvar. Čím více je evidentní probíhající klimatický rozvrat, tím více se množí „zaručené“ informace od samozvaných odborníků, že je to všechno vlastně jinak. Tím pravým rejdištěm se už před časem staly sociální sítě. Ty jsou v současnosti opravdu toxickým a surreálním prostředím, kde může kdokoli (často za použití volně dostupných AI technologií) vytvářet neexistující logické zkratky ke všemu, co ho jen napadne. Klimatickou změnu nevyjímá. Přitom by stačilo více chodit na procházky. Nebo k (ještě zbývajícím) vodě. Ale tak nějak se dá předpokládat, že v klimatizované místnosti za zataženými žaluziemi a v záplavě podobných příspěvků se realita poněkud deformuje.

Z obsahu tohoto čísla:

Měli bychom vypustit Nové Mlýny?.....	2
MVE nade vše?.....	3
Hnilák smrkový - zajímavý mykoparazit.	4
Jarní výlovy ochrany obojživelníků.....	6
Objevy detektiva Ledňáčka.....	7
Ekošpeky - 35. Voda ve vlaku zdarma.....	9
Jihočeský kraj má konečně.....	10
Hřbetozubec dvoubarvý.....	11
Večer s dokumentem - 150. díl.....	11
Muž Země. Rozhovor s Bedřichem.....	13
Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi..	14
V polovině prázdnin.....	15
Drobné ovoce.....	16

Tam někde venku je však situace poměrně hmatatelná. I její vývoj.

Po vlně teplot blížících se čtyřicítce nás něco obdobného čeká znova. Rozumně nezapršelo v podstatě od začátku léta. Španělsko sužují největší požáry v historii. Jsou tak velké, že vytvářejí svou vlastní oblačnost s bouřkami, a jsou v podstatě neuhasitelné. Naše přehrady, ještě před nedávnem vzývané jako ochrana proti suchu i povodním, se mění ve vysychající stoky permanentně znečišťované živinami z povodí a nahromaděným sedimentem. Usychají i stromy, které byly vždy považované za nezníitelné pionýry. Jako následek letošního extrému můžeme očekávat další kůrovcovou gradaci na zmořených jehličnanech. O politickém příspěvku k řešení současného stavu si nedělám žádné iluze. Od polohy „zbytečně hysterčíte“ nebo „hospodářský rozvoj na prvním místě“ se můžeme velmi snadno dostat do polohy „teď už se s tím stejně nedá nic moc dělat“. A později „zachraň se, kdo můžeš“. Maličkosti, jako záchranné přenosy měkkýšů v ustupujícím Orlíku nebo zálivka výsadeb z minulých let, kterými teď trávíme čas, mohou připomínat paliativní ochranu přírody (pojem uvedený socioložkou Hanou Librovou). Ale aspoň má člověk možnost udělat něco konkrétního. A utéct z prostředí virtuální mimoreality.

Foto Roman Szpuk

Budeme rádi, když se připojíte, váš Kompost. -jj-

Reakce, příspěvky, odběr: jan.juras@knih-st.cz

Archiv čísel: www.knih-st.cz/kompost

Měli bychom vypustit Nové Mlýny?

Vodní dílo Nové Mlýny je největší vodní plochou na Moravě. Tato kaskáda tří nádrží na sebe svou pozornost poutá a je studnicí kontroverzí prakticky od svého vzniku v 80. letech minulého století. V letošním roce se dostala do všeobecného povědomí z důvodu kombinace dlouhodobě velmi špatné kvality vody a extrémně horkého a suchého počasí, což vyústilo v masivní namnožení sinic a několikátunové úhyny ryb na řece Dyji pod nádržemi. Tato situace se na Nových Mlýnech pravidelně opakuje, ale až letos se do širšího zájmu médií dostala i dříve přetřásaná otázka o existenci vodního díla jako takového a jeho případného (částečného) vypuštění / zrušení. I když jsou spekulace nad podobnými spory poslední dobou velmi oblíbené a obecnost se při nich velmi rádo štěpí na dva ostře vyhraněné tábory, při bližším pohledu na tuto problematiku se jasně přesvědčíme, že odpověď není vůbec jednoduchá. Resp. že je možné se na téma dívat z mnoha různých úhlů pohledu a posuzovat několik alternativ i zájmů různých zainteresovaných skupin.

Novomlýnské nádrže vznikly v prostoru velmi cenných komplexů lužního lesa. Kromě vesnice Mušov zaniklo zhruba 1200 hektarů těchto porostů. Dnes se spekuluje nad tím, že území by mělo v případě zachování v současné době možná ještě větší hodnotu než nově vyhlášená CHKO Soutok. Realizace Nových Mlýnů byla zároveň také demonstrací moci a směřování totalitního režimu. Motivací pro vznik byl kromě protipovodňové ochrany a rekreační funkce také plánovaný systém závlah

Dyje pod Novými Mlýny - léto 2026, foto Olga Kelemen

pro intenzivní zemědělství. I když jednotlivé hlasy na negativní dopady nádrží upozorňovaly, silnější odpor byl v kontextu doby prakticky nemyslitelný. Zoufalost ekologické opozice proti stavbě dobře ilustruje akce Dno (1983), která je označována za největší evropskou akci na ochranu genofundu své doby. Při ní bylo ze zátopové oblasti Nových Mlýnů do jiných částí přemístěno několik tisíc jedinců vzácných druhů rostlin (viz krátký dobový dokument ZO ČSOP Brno [Chvála bláznovství](#)). Přesto byl výsledek spíše symbolický. Realizace soustavy je některými odborníky považována za jeden z největších krajinných environmentálních zločinů komunistického režimu.

Z funkcí vodního díla nyní zbývá pouze rybářství, spekulativní úroveň protipovodňové ochrany a kvalitou vody silně omezované rekreační využití. Původně uvažované závlahové funkce jsou využívány zcela okrajově. Nové Mlýny jsou dnes bezesporu nejšpinavější přehradou v ČR - hlavně ve smyslu živinového zatížení, které prakticky každé léto vyúsťuje v silný sinicový květ podobný hrachové polévce a anoxické stavy pro rybí populace (blíže je celý proces popsán např. [zde](#)). A to nejen v nádržích, ale zejména na částech toku řeky Dyje a jejích funkčních ramen (Zámecká a Stará Dyje) pod přehradou.

Čím je to způsobeno? Těžiště příčin můžeme hledat v poloze a povaze samotných nádrží. Nové Mlýny jsou zásobovány z rozlehlých povodí řek Dyje, Jihlavy a Svatky. Prakticky je to velká část Moravy jižně od Brna - rovinatá oblast s poměrně hustou zástavbou a intenzivním zemědělstvím. I když se úroveň živinové zátěže krajiny zvyšuje napříč celou republikou, zde se střetává těchto několik faktorů. Svou roli samozřejmě

hraje neřešený nešvar v podobě nefunkčních domácích ČOV nebo dosud převažující systém jednotné kanalizace na většině míst republiky. K situaci výrazně přispívá také fakt, že Nové Mlýny jsou extrémně mělké (s malým objemem vody), s vyšší průměrnou teplotou vody a bez cirkulace vody z větších hloubek. Nejedná se tedy o klasickou údolní nádrž, ve které fungují některé přirozené mechanismy.

Po letošní horké epizodě na přelomu června a července přišlo opět na přetřes téma vypuštění minimálně spodní nádrže soustavy a revitalizace oblasti zpět směrem k lužnímu lesu. Nejhlasitěji v tomto ohledu vystupuje ekolog Kryštof Chytrý z Vídeňské univerzity (viz [zde](#)). On sám toto řešení však neprezentuje jako zázračnou zkratku k čisté vodě v Dyji. Je si vědom, že celá věc žádné jednoduché řešení nemá. Nové Mlýny na sebe vážou zájmy nejrozličnějších stakeholderů a ani samotné „zrušení“ minimálně spodní nádrže nemusí být všespásné.

Klíčovým důvodem je právě fosfor. V obrovských množstvích po několika řekách do nádrží přitéká, ale je zde za desetiletí také usazen v mocných sedimentech. Bez vyřešení obou stran rovnice se žádného

výrazného zlepšení nedočkáme. Nátok živin do Nových Mlýnů by bylo možné řešit pouze systémovou cestou a určitě by se to neobešlo bez legislativních změn. Je třeba přidat extra stupeň čištění v obecních ČOV a vyřešit většinu stávajících a mnohdy nefunkčních domácích čistíren a černých výpustí. Přidat by se musely plošné úpravy zemědělského hospodaření. To představuje řadu těžko představitelných bezprecedentních opatření na velké části Moravy. I když by si tuto změnu zasloužila celá republika, v současné chvíli je něco takového spíše z říše fantazie. Snadno řešitelná není ani situace na samotných nádržích. Kvůli velké ploše je zásah v podobě odtěžení sedimentů nemyslitelný z důvodu astronomických nákladů. I kdyby se podařilo vyřešit jeden z těchto dvou článků, nemuselo by to stačit. Jak živiny přitékající do přehrady, tak jejich zásoba v nich jsou za situaci odpovědné zhruba stejným dílem.

Vypuštění a revitalizace zátopy spodní nádrže, o které se diskutuje nejvíce, by mohla situaci zlepšit tak, že v revitalizované ploše by byla obrovská zásoba živin v sedimentech „uzamčena“ a postupně čerpána vegetací. Nyní spodní nádrž funguje jako bioreaktor, který živiny přijímá, akumuluje a posílá dále. Jejím vypuštěním by byl tento podstatný článek odstraněn. Aby celá záležitost nebyla špatně chápána - navržená revitalizace spodní nádrže se nerovná jejímu vypuštění a ponechání osudu. Nekontrolovatelný rozvoj vegetace by zde biodiverzitu rozhodně neposílil. Mělo by se v ideálním případě jednat o procesy řízené sukcese, které by vedly k vytvoření mozaiky mokřadních a suchozemských biotopů a postupnému návratu lužního lesa. K podstatným úpravám by muselo dojít i v tělese hráze, které je zbudováno pro trvalé zatopení. Celý prostor by mohl fungovat jako suchý poldr, čímž by zůstala zachována protipovodňová funkce nádrže. Více o postupech a možnostech se rozepisuje Kryštof Chytrý např. v [tomto příspěvku](#).

Foto Tadeáš Bednarz

Zcela logicky však proti podobným úvahám stojí početný tábor jejich odpůrců. Většinou se argumentuje tím, že revitalizace spodní nádrže situaci nepomůže, pokud nebude vyřešen nátok živin. To se samozřejmě v současné chvíli těžko posuzuje. Je však třeba upozornit na to, že na celé stávající ploše zátopy by se po smysluplné revitalizaci do určité míry obnovily samočistící funkce a část živin by takový biotop určitě dokázal trvale zachytávat.

Proti záměru vypuštění některé z nádrží se staví Povodí Moravy, které je za provoz soustavy i situaci na celém povodí zodpovědné. Navrhuje pouze některá dílčí (manipulační) opatření a apeluje zejména na řešení dotací přehrady živinami. V rozpolcené situaci se nacházejí rybáři. Na jednu stranu jsou pro ně Novomlýnské nádrže hodnotným rybářským revírem, na druhou stranu musí každoročně společně s hasiči řešit tuny udušených ryb pod přehradou. Zanedbatelná není rozhodně ani rekreační funkce Nových Mlýnů. Za dobu jejich existence je na ně navázáno velké množství infrastruktury a podnikatelských záměrů, které by se musely přinejmenším přizpůsobit novému stavu. Na druhou stranu by to mohlo znamenat mnoho nových příležitostí, protože při pohledu na zelenající se vodu soustavy musí být každému jasné, že její rekreační funkce je minimálně dost oslabena. Část hlasů konzervativního spektra bere Nové Mlýny jako již natrvalo etablovanou součást Pálavy a chce hledat takové řešení, které by přehradu zachovalo.

Z toho všeho je jasné, že hledání východiska rozhodně nebude jednoduché a bude vyžadovat jak přesnější vědecké zhodnocení, tak i celospolečenskou diskuzi. -jj-

Překopávky

MVE nade vše?

Malé vodní elektrárny (MVE) přispívají k českému energetickému mixu zhruba jedním procentem. Jsou automaticky řazeny mezi obnovitelné „zelené“ zdroje energie. A v některých obdobích roku při nižších průtocích (což je dnes už spíše normou) mohou velmi komplikovat ekologický stav řeky a samozřejmě i biotu na ni navázanou. Už jste patrně zaznamenali případ, kdy náhon elektrárny odvádí z řeky značnou část jejího průtoku. V extrémních případech to může vést prakticky až k vyschnutí řeky v úseku zásobování MVE, ohrožení populací ryb nebo dalších (mnohdy zvláště chráněných) druhů živočichů. Co tyto situace způsobuje? A dá se

Otava v centru Sušice - červenec 2026, foto Jana Lembergerová

s tím něco dělat?

MVE jsou většinou vlastněny soukromníky a jsou poměrně zajímavým podnikatelským záměrem. Nové elektrárny už naštěstí prakticky nevznikají - kvůli složitým povolovacím procesům, nedostatkům vhodných lokalit, všeobecně i nedostatku vody v tocích a také z důvodu odporu veřejnosti. Českou energetickou situaci by ani jejich masivní rozvoj nebyl schopný hmatatelným způsobem zlepšit. Dostatek problémů však stačí způsobovat i ty stávající. Zmiňovaný ryze podnikatelský charakter záměrů má na svědomí velké množství kolizí se zákonnými předpisy i samotnými normami konkrétních elektráren. Logicky - čím déle voda do MVE teče, tím více zisku svému majiteli generuje. Často bez ohledu na veřejné zájmy. Kromě narušování ochrany přírody stavby nedostatku vody v toku komplikují i rekreační využití řeky (vodácký sport), což je pro některé zúčastněné rovněž podnikatelským záměrem. Nižšími průtoky v letním období je také zhoršována kvalita vody v dotčených úsecích.

Jak by měl provoz MVE ideálně vypadat? Ve většině případů má elektrárna za předpokladu korektně proběhlých schvalovacích procesů stanovený tzv. minimální zůstatkový průtok (MZP). To jest průtok, který musí v korytě řeky zůstat a nesmí být snižován nátokem do MVE. Jinak řečeno, pokud by nátok do elektrárny (který musí mít také nějaký minimální objem) způsobil pokles stavu v řece pod MZP, měla by být elektrárna odstavena. A právě to se v mnoha případech neděje. Nakolik jsou tyto situace způsobené záměrem elektrárníků nebo jinými (technickými) faktory či ne-

dostatkem dohledu nad provozem, nad tím asi nemá cenu příliš spekulovat. Zvláštními případy, kdy MZP nemusí být stanoven, mohou být některé specifické druhy MVE (příjezové), případně starší stavby vzniklé na základě historických povolení.

Pro příklady nedodržování předepsaných průtoků nemusíme chodit daleko a množí se právě v sušších sezónách. V říjnu 2025 bylo zdokumentováno prakticky vyschnutí řeky pod Podrabským mlýnem u obce Rábí (viz [zde](#)). V tomto úseku Otavy uhynuly desítky ryb, v lokalitě je prokázán také výskyt kriticky ohroženého raka říčního. V minulosti zde již provozovatel MVE obdržel za stejný excés pokutu 50 000 Kč. Tristní bývá i situace o něco výše v Sušici a okolí. Přiložené foto dokladuje průtok v řece, který zde panoval na začátku července letošního roku. Podle informací místních byla situace ve velké míře ovlivněna náhonem do MVE. Dlouhodobě špatný je také stav Otavy nad Sušicí, kde náhon u Dlouhé Vsi odvádí značnou část vody pro potřeby zdejší MVE (viz [zde](#)). Podobná situace byla zdokumentována před nedávnem také např. na řece Jizeře (viz [zde](#)).

Situaci monitoruje a problematikou se systematicky zabývá Asociace vodní turistiky a sportu. Účastní se i správních řízení souvisejících se stavem našich řek. Tato organizace se také snaží komunikovat přímo s elektrárníky, což ale nepřináší příliš konstruktivních výsledků (viz [zde](#)). Nedodržování zůstatkových průtoků však může pomoci řešit každý z nás.

Zodpovědnou institucí je v tomto případě samostatný orgán státní správy - vodoprávní úřad, s jehož místně příslušným pracovištěm můžeme v této věci komunikovat. Vodoprávní úřad by na podnět měl reagovat informací o stanoveném MZP pro konkrétní MVE a kontrolou samotného stavu na řece. Situaci můžeme oznámit přímo nebo se oficiálně dotázat skrze zákon o přístupu k informacím. Takový postup však může znamenat časovou prodlevu. Druhou možností je tak zaslat podnět přímo na Českou inspekci životního prostředí (např. v opakovaných případech porušování předpisů). Pokud by byl zaznamenán aktuální masivní úhyn ryb nebo dalších živočichů, je nasnadě kontaktovat hasiče, kteří událost zdokumentují a automaticky předají na ČIŽP.

Je vcelku patrné, že pro tento stav neexistuje příliš efektivních systémových řešení a bude nadále zhoršován postupující klimatickou změnou. Bohužel tak prozatím zbývá řešit konkrétní pochybení uvedeným legislativním způsobem. -jj-

Hnilák smrkový - zajímavý mykoparazit stinných lesů

Hniláky byly původně řazeny do samostatné čeledi hnilákovitých (*Monotropaceae*), kterou tvořilo asi deset rodů s celkem třinácti druhy, ale podle novějších - zejména genetických - výzkumů byly kompletně zahrnuty do čeledi vřesovcovitých (*Ericaceae*), kam patří také mnohem známější vřes obecný či vřesovce. Aktuálně hniláky tvoří v rámci čeledi vřesovcovitých jenom její podčeleď s názvem *Monotropoideae*. U nás se z bývalé čeledi hnilákovitých vyskytují pouze dva druhy patřící do nominálního rodu hnilák (*Monotropa*): hnilák smrkový, o kterém bude pojednáno níže, a hnilák lysý (*Monotropa hypophaea*), vzácnější z obou a preferující stinné listnaté lesy nebo křoviny především na vápencovém podloží. Důležitým společným znakem všech zástupců podčeledi *Monotropoideae* pak je úplná absence funkc-

ního chlorofylu, tedy zeleného listového barviva, proto můžou růst i v zastíněných biotopech, např. v tmavých lesích.

Tématem tohoto článku je **hnílák smrkový** (*Monotropa hypopitys*), druh rozšířený cirkumpolárně - jednak skoro v celé Evropě (s výjimkou Středomoří), a dále v severní části Asie (podhůří Kavkazu, Sibiř, Dálný východ) i v Severní Americe včetně Mexika. V České republice není jeho výskyt příliš hojný, nachází se tady jen rozptýleně a převážně ve vyšších polohách, v nížinách je naopak vzácný. V poslední době navíc sice povolna, avšak setrvale ubývá, v důsledku čehož se řadí mezi ohrožené druhy tuzemské květeny (kategorie C3), chráněný ovšem zatím není. Vyhledává zastíněné lokality v jehličnatých i smíšených lesích, ale také v bikových či květnatých bučinách nebo v dubohabřinách. Chemismus matečné horniny pro hnílák příliš důležitý není, tudíž roste jak na kyselých silikátových půdách (nejčastěji), tak rovněž na půdách neutrálních až mírně zásaditých (opuka, vápenec). Oproti tomu rozhodující význam pro něj má silná vrstva surového humusu, stálé lesní mikroklima, stín a dostatek vlhkosti, které vytvářejí vhodné podmínky k vývoji a růstu jeho hostitelského podhoubí, hlavně se jedná o houby čirůvky (rod *Tricholoma*). V okolí Strakonice a Volyně představuje hnílák smrkový druh sice vzácnější, ale prokazatelně doložený. Jedná se o nálezy sporadické, roztroušené v jehličnatých a smíšených lesích (kupř. lesní okraj poblíž Pilského rybníka u Řepice nebo lesy kolem obce Předslavice). Avšak já jsem jej opakovaně našel a nafotoграфoval jedině během svých výletů na Šumavu.

Foto Alan Šturm

Hnilák smrkový je vytrvalá bylina patřící mezi geofyty, což jsou rostliny přežívající část svého cyklu v zásobním orgánu pod zemí. Zcela postrádá chlorofyl, proto není vůbec schopen vyrábět si životně důležité látky pomocí fotosyntézy. Místo toho má ovšem (stejně jako ostatní z čeledi *Monotropoidea*) velmi důmyslně propracovaný systém soužití s hostitelskými houbami. Celý proces lze ve zjednodušené podobě popsat jako parazitismus jedné rostliny (hníláku) na jiné, pro změnu fotosyntetizující rostlině (především jehličnatém stromě), realizovaný však nikoliv přímo, nýbrž prostřednictvím hostitelské houby (obvykle čirůvky). Podhoubí (mycelium) odebírá za využití mykorhizy (průnik houbových vláken zvaných hyfy do kořene rostliny) stromu část výživných látek, především cukrů, které strom vyrobil při fotosyntéze, a na oplátku mu poskytuje přebytkovou vodu a minerální látky (hlavně fosfor a dusík). V tomto případě je navíc podhoubí půdní houby propojené nejenom s kořeny zelené rostliny, ale též s kořenem hníláku, který touto cestou následně získává vodu a minerály přímo od houby a navíc skrze houbu určitý díl organických látek (v první řadě cukrů) vyrobených zelenou rostlinou. Dotyčný vztah se nazývá **monotropoidní mykorhiza**, kdy houbová vlákna vytvářejí kolem kořene hníláku tzv. Hartigovu síť mající podobu jakési "punčošky" potahující jeho povrch. O skutečnou mykorhizu - narozdíl od vzájemného soužití houby a stromu - se zde ovšem nejedná, protože hnílák si bere z podhoubí všechny potřebné látky a houbě na oplátku neposkytuje vůbec nic. Tento fenomén se v odborné terminologii označuje jako **mykoparazitismus**, popř. mykoheterotrofie.

Z krátkého, hustě propleteného kořene vyrůstá jedna či několik lodyh o výšce 10-25 cm. Silná, dužnatá a křehká lodyha je střídavě (v dolní části hustěji) porostlá voskově žlutými až nahnědlými přisedlými šupinami vejčitého tvaru, dlouhými 0,5-1 cm. Šupiny vznikly redukcí původních listů. Na konci lodyhy vyrůstá hrozen tvořený 10 až 15 pravidelnými oboupohlavními květy. Všechny květy jsou čtyřčetné kromě vrcholového květu, jenž je pětičetný, a hroznovité květenství rozkvétá postupně odspodu. Vejčité kopinaté kališní lístky někdy chybí; koruna je skloněná a zvonkovitě otevřená, přičemž obvejčité a světle žluté korunní plátky jsou na okrajích brvitě a měří 10-15 mm. Hnilák kvete především v červnu a červenci, někdy ještě v srpnu. Zajímavé je, že rostlina nemusí nutně vykvést každý rok; pokud totiž nemá některou sezónu dostatek živin, tak lodyha s květenstvím nevyroste. Po odkvětu dozrávají plody - čtyřpouzdré tobolky, které se následně otevírají pomocí chlopní a uvolňují množství drobných semen šířených do okolí větrem. Potom celá lodyha černá a uschne, pouze kořen v půdě přezimuje a na jaře začne, nastanou-li příznivé podmínky, vyhánět nové lodyhy.

Alan Šturm

Použitá zdroje:

- 1) botany.cz/cs/monotropa-hypopitys/
- 2) cs.wikipedia.org/wiki/Hnilák_smrkový
- 3) *Monotropa hypopitys* - hnílák smrkový, databáze Pladias.cz
- 4) NOVÁK, J., SKALICKÝ, M.: Botanika, Powerprint, Praha 2017.
- 5) SPOHNOVÁ, M., GOLTE-BECHTLEOVÁ, M., SPOHN, R.: Co tu kvete? Originální průvodce přírodou, Euromedia Group, a. s., Praha 2021.

Jarní výlovy ochraně obojživelníků navzdory

Jarní výlovy jsou zaužívanou praxí českého rybníkářství. Jsou součástí režimu chovu plůdku i násady, kdy jsou mladší ryby přemísťovány do hlavních produkčních nádrží, ale slouží rovněž k výlovu tržních ryb pro období Velikonoc (v našich podmínkách většinou k exportu do zahraničí). I když se v tomto článku budu zabývat zejména stinnou stránkou tohoto režimu, je třeba přiznat, že jarní výlovy mohou mít za určitých podmínek i svá pozitiva. Při vhodném nastavení obsádky nemusí chov násady znamenat tak výrazné zhoršení podmínek vodního prostředí, jak jsme na to v dnešní době zvyklí z většiny „klasických“ produkčních rybníků. Menší velikost ryb také do určité míry minimalizuje přímý predanční tlak na snůšky obojživelníků a vyvíjející se pulce, případně vodní hmyz. Menší je také vyžírání tlak na vodní rostliny.

V čem tedy tkví zásadní problém? Právě v onom procesu vypuštění nádrže v jarním období, které časově koliduje s obdobím a místem rozmnožování obojživelníků - naší nejohroženější skupinou živočichů. Jelikož přirozených rozmnožovacích biotopů v naší krajině už příliš nezůstává, hlavním místem pro obnovu populací velké části českých obojživelníků jsou právě rybníky. Jarní vypuštění nádrže znamená pro některé druhy nemožnost rozmnožení, v horším případě přímou destrukci snůšek vyschnutím nebo úhyn pulců (v závislosti na datu výlovu). Přidává se predace dospělých obojživelníků vodními ptáky nebo jinými živočichy a další nepřímé negativní faktory.

Z hlediska legislativního pojetí tohoto „střetu zájmů“ jsou klíčové dvě věci. Převážná většina v ČR žijících obojživelníků se řadí mezi zákonem zvláště chráněné živočichy a ustanovení zákona č. 114/1992 Sb. (§ 50) chrání nejen samotné jedince a

Vysychající snůšky ropuchy obecné na Svojšovské rybníku (2026), foto Eva Hadová

populace těchto druhů před zabíjením, manipulací a dalším negativním ovlivňováním, ale chrání rovněž jejich biotop před narušováním a jeho destrukcí. A zde se dostáváme k jádru problému. Zákon sice stanovuje, že výjimkou může být běžné hospodářské využívání biotopu, ale toto neplatí pro živočichy v kategorii silně nebo kriticky ohrožených druhů (což je opět velká část obojživelníků žijících na našem území). Zjednodušeně řečeno - pokud je rybník vypuštěn v období rozmnožování silně nebo kriticky ohroženého druhu obojživelníka, dostává se takový postup do kolize se zákonem. A to i za předpokladu, že jsou jarní výlovy dlouhodobým, zaužívaným a v některých ohledech i tradičním způsobem rybníčního hospodaření u nás. Tato praxe je již dlouho přehlížena a ve své podstatě obtížně řešitelná bez významnějších změn celého rámce českého rybníkářství. Z těchto důvodů se stala poměrně dost horším bramborem naší institucionální ochrany přírody, což se pokusím dokázat dále.

ZO ČSOP Strakonice se systematické ochraně obojživelníků (především v podobě záchranných přenosů přes komunikace) věnuje již zhruba 15 let. Logicky se naše pozornost rozšířila i na rozmnožovací biotopy, kde přenášení živočichové končí. Jakákoli negativní manipulace s vodním prvkem nebo nádrží znamená kromě přímého ohrožení populací obojživelníků i narušení snahy desítek lidí na jejich záchranu jiným způsobem a z jiného místa. Obojživelníci jsou jarními výlovy ohrožováni na stovkách rybníků v celé republice; přímé důsledky jsou však zaznamenávány spíše výjimečně a právě třeba při dohledávání dalšího osudu živočichů, kteří byli zachráněni při své riskantní cestě přes silnici (viz např. [zde](#)).

Nějaké plošné řešení nebo regulace na systémové úrovni je záležitostí z říše fantazie zejména pro silnou pozici rybářského odvětví, i když legislativní výklad je vcelku jasný. Na naše všeobecné podněty k orgánu zodpovědnému za dodržování podmínek ochrany zvláště chráněných druhů živočichů (Krajský úřad) nikdo nereagoval. Záležitost jsme tedy museli začít rozplétat prostřednictvím konkrétních míst, na kterých se tato kolize odehrává.

Jedním z nich je Svojšovský rybník v Paračově, kde jsme v roce 2025 zahájili organizované záchranné přenosy obojživelníků přes komunikace. Hned první sezónu jsme zde absolvovali velmi nepříjemnou zkušenost, kdy rychlé vypuštění rybníka proběhlo přesně ve špičce rozmnožovacího období a my jsme museli zajišťovat nouzové převozy snůšek do jiných nádrží (více viz [Kompost č. 5/2025](#)). I když měla celá událost takřka parametry ekologické katastrofy, komunikovali jsme ji zatím pouze se zde hospodařícím subjektem. Tím je Krajské školní hospodářství (KŠH), které jenom jarními výlovy obhospodařuje v jižních Čechách několik desítek rybníků. Ze strany hospodářství jsme se namísto konstruktivní spolupráce dočkali pouze arogantního jednání a neochoty situaci řešit. Podobný scénář (i když v menším rozsahu) se na rybníku opakoval i v letošním roce. Přes četné urgencye na kompetentním Krajském úřadu Jihočeského kraje je řešení zatím v nedohlednu. Nečinnost KÚ si nevysvětlujeme pouze jeho nadstandardními vztahy s rybářskými podniky, ale v tomto případě i střetem zájmů - KÚ je totiž přímým zřizovatelem KŠH. V rámci správních řízení tak de facto rozhoduje o svém vlastním podniku.

Druhou lokalitou v našem regionu, kde je režim jarních výlovů neúnosný, je Záhorský

rybník u Vodňan - součást stejnojmenné přírodní rezervace. Zde plán péče o maloplošné zvláště chráněné území označuje obojživelníky a mokřadní společenstva jako hlavní předmět ochrany a výslovně zavrhuje jarní výlovy jako nevhodný způsob hospodaření (viz [zde](#) - str. 38). Přesto tady již delší dobu pravidelně probíhají. Druhou rovinou stejného problému je na tomto místě také neúměrně intenzivní způsob chovu, kdy dochází k devastaci litorálních porostů a významnému zhoršování kvality vody v letních měsících.

Ve stejné době, kdy jsme dotčený orgán upozorňovali na nevyhovující stav těchto dvou rybníků, se rozběhlo správní řízení, které mělo upravit režim hospodaření na Záhorském rybníce, resp. umožnit zásah do významného krajinného prvku aplikací cizorodých látek, hnojiv a krmiva. Stranou nyní ponechávám otázku, proč není ve stejném režimu povolována samotná manipulace s hladinou pravidelnými výlovy a rámcový režim hospodaření. Každopádně v rámci řízení jsme odeslali poměrně obsáhlé vyjádření, které upozorňovalo na rozpor současného stavu s plánem péče o přírodní rezervaci i výše popsany rozpor se zákonem na ochranu přírody a krajiny. Informace předeslané v zahájení řízení totiž předpokládaly pokračování režimu hospodaření beze změn (včetně stejné intenzity chovu). Bylo vyžádáno také stanovisko AOPK, které se ztotožnilo s našimi závěry. Celou věc však „zkomplikovala“ chystaná revitalizace lokality včetně opravy hráze a odbahnění.

Krajský úřad ve věci rozhodl obšírně, avšak typicky českým způsobem nažraného vlka a celé kozy. Rozhodnutí povolilo vstup cizorodých látek a intenzitu chovu za přesně daných (ale obtížně kontrolovatelných) podmínek, navíc vyznívá jako dokument k překlenutí období do realizace revitalizační akce s dosud neznámým termínem a podobou. V mnoha ohledech nepřipustné jarní výlovy na tomto rybníce KÚ striktně nezakázal; z podmínek rozhodnutí vyplývá, že hospodařící subjekt musí v takovém případě požádat o výjimku z ochranných podmínek zvláště chráněných živočichů. Situace tak byla vyřešena poměrně vychytralým způsobem, neboť se předpokládá, že v současné chvíli už je násada pro další jarní výlov ve vodě. Určitou nadějí je konec platnosti stávajícího plánu péče. V nově zpracovávaném plánu pro další desetileté období by již měly být podmínky zpracovány striktněji. A to i na základě čerstvých entomologických a batrachologických průzkumů, které se rovněž shodly na nevhodnosti současného režimu hospodaření.

Naivním pohledem by se mohlo zdát, že pokud na nějakém místě dojde k viditelnému konfliktu s poměrně přesně daným zákonným ustanovením, je jenom otázkou oznamovatele a času, než dojde k nápravě. Tyto a mnoho dalších příkladů nám však názorně ukazují, jak obrovský manévrovací prostor dnešní legislativa a byrokratické procesy poskytují úředníkům, kteří chtějí rozhodnout jinak, než by zdravý rozum velel.

Moc rádi bychom se všemi zúčastněnými hledali nějaké kompromisní a konstruktivní řešení tohoto rozsáhlého problému. Zatím však vývoj ukazuje, že současný způsob rybářského hospodaření, který mění většinu našich rybníků v zahrňující kádě na kapry, je poměrně nedotknutelnou záležitostí. -jj-

Přírodní rezervace Záhorský rybník, foto -jj-

Objevy detektiva Ledňáčka

V kdysi velmi oblíbené knížce „Gabra a Málinka, povedené dcerky“ (1935) od Amálie Kutinové, je takhle hezky popsán drobný tvoreček, nazývaný ve valašském nářečí „štúreček“: „... Celý černý se žlutými skvrnkami, rozpláclými pazourky, zrovna podobný drakovi z pohádky...“ Jak jste určitě hned uhodli, jedná se o mloka skvrnitého, známého i pod jménem salamandr. Patří mezi obojživelníky, tedy mezi tvory, kteří dokážou žít na souši, ale k rozmnožování potřebují vodní prostředí. Detektiv Ledňáček si s námi v minulých číslech našeho časopisu povídal o různých druzích žab, což jsou také obojživelníci, a tak by v tom rád pokračoval a nyní tedy přijde řeč právě na mloky. A také na další podobné „dráčky“ – na čolky.

Dnes jsou draci díky oblíbenému žánru fantasy literatury a filmů vnímáni jako sympatičtí tvorové, ale v minulosti tomu bylo jinak. Ocasatí obojživelníci na to dopláceli – lidé se jich pro jejich vzhled i jedovatost (která ve skutečnosti člověka neohrožuje) báli. Věřili navíc nejrůznějším pověrám s nimi spojeným a prováděli s nimi nepěkné praktiky. Také vědci kdysi trápili ocasaté obojživelníky ve svých laboratořích, když zkoumali jejich podivuhodnou schopnost obnovit (dokonce i opakovaně!) odtržené prsty i celé končetiny, ocas, vnitřní orgány nebo část oka.

Víte, že ještěrky, které jsou ocasatým obojživelníkům vzhledem i velikostí podobné,

nejdou s nimi vlastně nijak blízce příbuzné? Patří do společného kmene strunatců a podkmene obratlovců, ale tím to končí. Obojživelníci jsou samostatnou třídou živočichů. A plazi (mezi něž řadíme i ještěrky) také. Při bližším zkoumání bychom našli i spoustu odlišností jak ve způsobu života, tak ve stavbě těla. Rozdílný je, mimo jiné, také způsob regenerace. Dorostlé části těl ocasatých obojživelníků jsou plnohodnotné, naproti tomu nový ocásek ještěrky je jednak menší než původní, odhozený, jednak je tvořen vazivovou tkání a postrádá jak obratle, tak nervy.

Podívejme se blíže na to, jak ocasatí obojživelníci žijí. Jak už bylo řečeno, k rozmnožování potřebují vodní prostředí. Nejraději mají čistou, chladnou, dobře prokysličenou vodu, nepříliš rychle tekoucí nebo stojatou. Sameček uloží na vhodné místo slizovitý útvar, spermatofor, obsahující spermie. Navede na něj samičku, která jej vsaje do svého pohlavního orgánu a umožní tak oplození vajíček. V případě mloků probíhá páření na suchu, larvy se vyvíjejí v těle samičky a pak se rodí (do vody) už se čtyřmi končetinami, plně životaschopné, velké 2,2-3,2 cm. Je jich větší množství, než bychom čekali – třeba i 30 a více (jako maximum se uvádí 70). Jejich vývoj trvá dlouho, a protože mezitím dojde k dalšímu páření, má samice v těle dvojí larvy, vyspělejší a méně vyspělé. V nárocích na kvalitu vody a okolního prostředí je mlok méně přizpůsobivý než čolek, proto například u nás v Pošumaví se s ním skoro vůbec nesetkáváme (viz mapka AOPK [zde](#)).

V literatuře, například v knize „Studie přírody na letním bytí“ od Karla Kraepelina (1910), se můžeme dočíst o jedné zvláštnosti, dokládající schopnost obojživelníků přizpůsobit se okolním podmínkám. Týká se mloka černého neboli alpského, který

Čolek horský, foto Tereza Müllerová

žije ve velehorách a je také vejcoživorodý, ovšem počet jeho mláďat je malý (obvykle jsou dvě, nejvýše čtyři) a vývoj v těle matky je dokončen tak dalece, že mláďata dosahují skoro poloviny velikosti dospělého. Dýchají už rovnou plícemi, aby nebyla vázána na vodu, protože ta je ve vysokých polohách po většinu roku zamrzlá.

U čolků dochází k páření ve vodě a samička potom lepka-vým slizem připevňuje jednotlivá oplozená vajíčka do záhybů na listech vodních rostlin (viz video [zde](#)). Dokonce pro ně zadními nohama dovede vytvářet z listů pro větší bezpečnost i jakési kornoutky. V nouzi je ale klade i jen tak na různé předměty ve vodě. Je jich několik desítek. Vývoj larev se tím teprve začíná.

V knize „Brehmův život zvířat“ (v 31. svazku) z roku 1930 je to hezky podrobně popsáno u čolka velkého (přičemž přibližně totéž platí i pro ostatní naše čolky): „... Již za tři dny se tvar vajíčka poněkud mění, a pozorujeme-li vajíčko pomocí zvětšovacího skla, shledáme, že je v něm již znáti celkovou podobu zárodku. Pátého dne zaujímá zárodek již zakřivenou polohu a lze na něm rozpoznati břicho, hlavu a ocas... Devátého dne zárodek změní svoji polohu, takže se stane viditelnou i spodní strana hlavy a břicha, a současně jest viděti ocas jako tenký přívěšek, podobně i stopy úst a očí, zárodek se pohybuje a jeho srdce se začne pravidelně stahovati a roztahovati. Tyto pohyby jsou desátého dne častější; jeho spodní části se pokrývají černými skvrnkami; na stranách hlavy pozorujeme čtyři vlákna, jimiž, jak se ukáže později, se pulec vyklouznuvší z vajíčka někde zakotvuje. Následujícího dne dostávají žábry lístečky a lze sledovati oběh bělavé ještě krve...“

Třináctého dne podle popisu Alfreda Brehma vaječná blána praskne, larva vyleze a setrvává nehybně celé hodiny na jednom místě, zavěšená na rostlině nebo třeba i ležící na dně. Přidrží se čtyřmi vlákny, které má po stranách hlavy. Brzy ale začne aktivně pronásledovat drobnou živočišnou kořist a nešetří při tom ani vlastní sourozence, jimž ukusuje alespoň žábry nebo ocásky. U dospělejších jedinců pak může dojít také k požírání menších většími. Končetiny se u larev čolků vyvíjejí postupně – nejdříve přední, pak zadní. Celková proměna je dokončena přibližně po třech měsících. Záleží při tom do značné míry na teplotě vody. Přesun na sucho je možný až v době, kdy jsou vyvinuty plíce a lze tedy přijímat vzdušný kyslík.

Jak u mloka, tak u čolka jsou larvy dravé a aktivně svou kořist loví. Dospělí ocasatí obojživelníci se také živí drobnou živočišnou potravou, a to jak ve vodě, tak na suchu. Jejich potravou jsou například žížaly nebo plži. Čolci byli dokonce pozorováni, jak ve vodě dokázali vytáhnout z ulity plovatky a okružáky. I když jsou naši ocasatí obojživelníci velmi žraví, dokážou i dlouho hladovět (v tom je přeborníkem macarát jeskynní, jejich blízký příbuzný, který vydrží díky tukovým zásobám bez potravy i několik let). Aktivní jsou především v noci, zatímco za denního světla se schovávají pod kameny, ve škvrách a dírách a podobně.

Mloky můžeme vidět sem tam i ve dne, a to nejspíše za deštivého počasí. Čolci se v dospělosti také zdržují na souši a jsou přes den velmi dobře ukryti. Stejně jako mloci jsou to navíc samotáři. Zamíří-li i do vody, můžeme je tam zastihnout snáze, protože se musí sem tam nadýchnout na hladině a tak se prozradit. Ve vodním prostředí jsou celkově daleko nápadnější než na suchu, hbitě se vlnivým pohybem proplétají mezi rostlinami nebo pobíhají po dně a spolehlivě okouzlí snad úplně každého pozorovatele, třeba i náhodného. Svrchu jsou spíše nenápadní, ale břicho mají barevné, a mají-li zrovna svatební šat, pak vypadají jako bytosti z jiného světa. Přibude jim jednak barev, jednak jim naroste (samečkům) vysoký „dračí“ hřeben.

Růst obojživelníků je spojen s nutností svlékat starou kůži a i toto je v knize Alfreda Brehma popsáno jako velmi zajímavý děj. Chceme-li se přidržet toho, že „draci“ jsou strašidelní tvorové, pak právě vylézání z kůže by nás k tomu mohlo snadno svádět – vytvoření otvoru (pomocí končetin), uvolnění přední části těla, jeho smršťování a potřásání, uchopení prázdné špičky kůže na ocase hubou a konečné celkové svléknutí. Na odložené kůži je znát každý prst, jen po očích zůstávají dvě dírký.

Zimní období tráví mloci v podzemí, kde vyhledávají stálejší a příznivější teplotu. Čolci se také porůznu schovávají, přičemž je až neuvěřitelné, co všechno dokážou vydržet. Mohou vyschnout v bahně, zmraznout v ledu, a přesto se na jaře zase probudí. Nevyhýbají se ani vodám, které v zimě zamrzají až na dno. Další záhadnou vlastností čolků je jejich schopnost objevit se i na místech, kde už s nimi nikdo nepočítal. Vyschne-li jim rozmnožovací tůňka, dokážou čekat (a to i po velmi dlouhou dobu), než se zase obnoví. V knize A. Brehma je uvedeno pozorování kaluže v kamenném lomu bez okolních zdrojů vody, která byla několik let na suchu, a přesto se do ní hned po novém naplnění vodou čolci znovu nastěhovali.

Mlok skvrnitý, foto Vilém Hrdlička

- Pro dospělé: Z mloků se u nás vyskytuje mlok skvrnitý, z čolků čolek obecný (viz např. video pro žáky ZŠ [zde](#) nebo záznam jeho svatebního tance [zde](#)), horský (viz např. video [zde](#)), velký ([zde](#)), dunajský, dravý, hranatý a karpatský. Tři prvně jmenované můžeme potkat i u nás v Pošumaví (viz např. web Jaromíra Maštěry [zde](#)).

Jak je dobře známo, jsou mloci i čolci u nás vzácní a chránění (kromě čolka dunajského, což je ovšem nedopatření, protože i ten je silně ohrožený). Jejich úbytek nás důrazně upozorňuje na to, že v našem společném prostředí není všechno v pořádku – a je nejvyšší čas si to plně uvědomit a aktivně se k tomu postavit. Jak ocasatí, tak i ostatní obojživelníci slouží jako jeden z nejdůležitějších indikátorů stavu přírody. A detektiva Ledňáčka by zájímalo, zda víme, proč jsou to právě oni.

- Pro rodiče vědecky založených školáků: Dovedou ocasatí obojživelníci vydávat nějaké zvuky?
- Pro rodiny s batolaty: Znáte tvora jménem axolotl mexický? Říká se mu i vodní dráček, chodící mlok nebo tygří mlok. Ukážete-li jej malému dítěti na videu (např. [zde](#)), budete mít spolu s ním nejspíš pocit, jako by se jednalo o nějakou zvláštní oživlou hračku, a ne o opravdového živočicha. Korálkové oči, „usmívající se“ tlamička, roztomilé prstíky, narůžovělá barva kůže, zvláštní „keříčky“ po stranách hlavy... to všechno je pro děti přitažlivé a poslední dobou se obrázek axolotla často objevuje i na dětském oblečení nebo třeba na omalovánkách. Na internetu najdete spoustu informací o axolotlech chovaných v zajetí (např. [zde](#)), ale už méně o tom, jak to s nimi vypadá v jejich přirozeném prostředí. Jsou hojní, nebo vzácní? A proč jsou vlastně tak podivní, že vypadají jako mimozemšťané?

Odpovědi najdete na straně 14. -jj-

Ekošpeky - 35. Voda ve vlaku zdarma

Letní měsíce jsou obdobím výletů a cestování. Co je určitě (i z ekologického hlediska) přívětivé, je neustále se rozrůstající síť dálkových spojů hromadné dopravy. Cesty na dovolené nebo přesuny na střední vzdálenosti (v rámci ČR nebo bližší Evropy) je tak dnes možné vykonat bez větších obtíží vlaky nebo autobusy a zanechat tak svůj automobil doma nebo upřednostnit tuto variantu před cestováním letadlem. Mezinárodní linky vlaků, žluté nebo zelené autobusy..., to vše rozšiřuje nabídku šetrnějšího cestování. Dopravci se zcela logicky a zejména v rámci konkurenčního boje snaží různými způsoby zvyšovat komfort cestování. Někdy se jim to daří více, jindy méně. V epizodě tohoto seriálu bych se dnes rád zaměřil na jeden možná nenápadný detail - rozdávání vody, případně jiných nápojů „zdarma“ v rámci některých dálkových spojů.

Tahle služba navíc bude pro většinu společnosti patrně vítaným benefitem. Češi obzvláště mají věci zadarmo hodně v oblíbenosti. Pohledem širších souvislostí a v tomto případě pohledem ekologa však samozřejmě není nic tak zadarmo, jak by se na první pohled mohlo zdát. Pokusím se stručně vysvětlit proč.

Průkopníkem v tomto předcházení si zákazníků je společnost RegioJet. Na palubě jejich vlaků obdržíte automaticky hned po nástupu balení vody o objemu 0,33 l. Podobné služby se vám dostane i u jiných dopravců (včetně Českých drah), ale pouze ve vyšších přepravních třídách. Žluté autobusy společnosti RegioJet vám na svých linkách nabídnou zdarma pro změnu teplé nápoje. Nadstandardní služba zákazníkům, řeknete si, tak v čem je problém?

Zaměříme se teď pouze na vodu. Hlavní zádrhel se skrývá právě v tom, že je něco ta-

kového zadarmo. Málokdo to totiž dokáže odmítnout. A to i v případě, že to vlastně vůbec nepotřebuje. Hlavním ekologickým problémem je pochopitelně objem jednorázového plastového odpadu. Relativní množství obalu jakéhokoli výrobku stoupá s jeho klesající velikostí. Z hlediska vyprodukovaného plastu jsou tedy nejmenší balení vody tím nejhorším. Symbolická třetinka ekonomicky tolik nebolí, klasická velká PET lahev už by byla patrně neúnosná. Společnost RegioJet přepraví ročně svými vlaky kolem 7 milionů pasažérů, další 4 milióny žlutými autobusy. Zhruba taková hromada plastového odpadu tedy každoročně vzniká jen za touto firmou.

Polehčující okolností by mohlo být to, že PET lahve jsou jedním z mála plastových materiálů, který je možný smysluplně recyklovat. Ale to je v tomto případě zádrhel č. 2. Můžete si sami domyslet, kde bude končit drtivá většina těchto obalů. Samotní přepravci nepříjemnou situaci řeší tím, že ve vozech pravidelně obchází obsluha s pytlíkem a vzniklý odpad vysbírává. Idealisty může napadnout, že obsah pytlíku je v cílové stanici vsypán do žlutého kontejneru. Já bych o tom pochyboval. A to také proto, že do těchto pytlíků je vysbíráván jakýkoli odpad, který cestující během jízdy vytvoří. Předpokládám, že málokdo takhle malou lahev uschová pro pozdější použití nebo si ji svědomitě ponechá a odhodí do kontejneru na plasty po vystoupení z vlaku. A ruku na srdce - pokud cestujete dálkovým spojem (zvláště v létě), zcela určitě si s sebou berete velkou lahev s vodou a nebudete se spoléhat na symbolické balení, které vás možná zachrání před smrtí žízní, ale komfort cestování nijak hmatatelně nezvyšuje. A tím se oklikou vracíme k oné nepotřebnosti. Tahle milá pozornost přepravce je vlastně tak trochu k ničemu.

Co s tím? V tomhle případě je řešení vcelku jednoduché. Vodu zdarma od stewarda/ky odmítněte, případně vysvětlíte proč. Můžete také napsat dopravní společnosti, proč si myslíte, že rozdávat vodu nebo nápoje zdarma není dobrý nápad. Pokud objednávejte jízdenku elektronicky, automaticky vám po využití spoje přichází formulář zákaznické spokojenosti, kde můžete tento názor rovněž sdělit. A z širšího pohledu - noste s sebou vlastní nápoj, ať nic takového nepotřebujete.

Ve spojitosti s vodou při cestování v letních vedrech bych rád ještě upozornil na jednu věc. Firma [Lokni](#), která se specializuje na filtrační systémy vody pro domácnosti i veřejná místa, rozjela letos kampaň, kdy na vybraných frekventovaných nádražích nabízí vodu ve svých „napájecích stanicích“ zdarma, pokud denní teplota přesáhne 30 °C (více viz [zde](#)). I mimo tento speciální režim projekt veřejných automatů na chlazenou filtrovanou vodu přispívá k minimalizaci plastového odpadu. Vodu si natočíte do vlastní lahve; předplatíte nebo zaplatíte pomocí mobilní aplikace.

Zvyšující se komfort a dosah dálkových spojů hromadné dopravy je určitě pozitivní záležitostí i environmentální optikou. Pokud je možné snadno odstranit některé zbytečné pihy na kráse, měli bychom se o to určitě pokusit. -jj-

Foto Eva Hadová

Jihočeský kraj má konečně integrovaný dopravní systém

Jihočeský kraj od 1. července spustil integrovaný dopravní systém (IDS). To je krok, na který jsme dlouhé roky upozorňovali – byli jsme posledním krajem v Česku, který IDS stále neměl. Bohužel ale start IDS provází rozhodnutí, která podle nás nejdou správným směrem.

Jednorázové jízdenky zdražily přibližně o třetinu až polovinu. Veřejná doprava má být konkurenceschopná a lákavá tak, aby ji lidé volili spíše než dopravu individuální – zdražení nové cestující nenaláká a sociálně slabším skupinám obyvatelstva ztěžuje už tak svízelnou situaci. Chybí zvýhodněné jízdenky pro příležitostné cestující – například balíček 5 nebo 10 jízd s měsíční platností. Takové řešení by motivovalo více lidí využívat vlak nebo autobus i tehdy, když necestují každý den.

Foto CC0

V osobních a spěšných vlacích nelze využít tarif ČD (In Kart), což je běžně fungující praxe v integrovaných systémech jiných krajů. Cestující z jiných krajů nejsou jiní a jiné. Je to jak zmatečné, tak nespravedlivé. Organizované skupiny už nově nemohou hradit jízdné na fakturu, jak tomu bylo doposud. To je nepříjemná komplikace, což potvrzují ti a ty, kdo se i s kolektivy nejen mládeže snaží veřejnou dopravu využívat.

Integrovaný dopravní systém vítáme. Přínosem je lepší návaznost spojů, posílení spojů ve vytížených časech i lokalitách.

Zároveň si ale myslíme, že je stále co zlepšovat, aby byla veřejná doprava dostupnější, jednodušší a atraktivnější pro všechny. Fungující veřejná doprava není jen o novém tarifu. Je to jeden z nejdůležitějších nástrojů, jak snížit individuální dopravu v krajině a emise, které automobilová doprava produkuje. Proto by měla být především dostupná, jednoduchá a motivovat lidi k cestování – ne je odrazovat vyšší cenou. **Ondřej Šanda, spolupředseda Zelených v Jihočeském kraji**

Hřbetozubec dvoubarvý

Hřbetozubce dvoubarvého (*Leucodonta bicoloria*) jsem vyfotila v Chanovicích na zdi bývalé fary 10. 6. 2026. Pro tento článek jsem použila nejprve starší atlas a údaje jsem zkontrolovala v novějším atlase. Hřbetozubec dvoubarvý z čeledi hřbetozubcovitých (*Notodontidae*) žije pouze v jedné generaci během roku a létá v květnu a červnu. Ojedinělé jedince je možné zastihnout ještě v červenci. Druh je rozptýlen v nížinách, vrchovinách a zasahuje až do podhůří vyšších hor. Nikde však není hojný, vyskytuje se pouze místně a je možné ho označit za vzácného motýla. Druh doprovází březové a smíšené listnaté lesy, kde roste bříza. Ta je známá jako téměř jediná jeho živná rostlina. Nevyhýbá se ani smíšeným lesům s jehličnany, avšak vyhledává suché teplé lokality, jako jsou na jih svažité křovinaté řídké lesy nebo údolí. Přes den motýl odpočívá pod listy a od kůry bříz se téměř nedá rozeznat pro krycí (kryptické) zbarvení. Po vylíhnutí je možné najít motýly sedící na stéblech trav. Zašera poletují na lesních cestách a ve volnějších prostorech. Rovněž přilétají ke světlu. Housenky žijí v červnu až srpnu na břízách (vzácně i na dubu, lípě a topolu) a v posledním stádiu (instaru) jsou žlutozelené se dvěma tmavozelenými hřbetními pruhy. Pruh stejné barvy probíhá oboustranně nad panožkami. Hlava je zelená. Housenky si vytvářejí před kuklením bělavé kokony mezi suchými listy na zemi, ve kterých se přeměňují na válcovité černohnědé kukly. V tomto stádiu přezimují. **Eva Legátová**

Foto Eva Legátová

Použitá literatura:

HRABÁK, R.: Kapesní atlas našich motýlů, SZN, Praha 1985.

MACEK, J., DVOŘÁK, J., TRAXLER, L., ČERVENKA, V.: ATLAS Motýli a housenky střední Evropy. Noční motýli I. Academia, Praha 2007.

Večer s dokumentem - 150. díl – Kávová budoucnost

Každý šálek vypité kávy má za sebou nějaký příběh. A také svou ekologickou a sociální stopu. Naštěstí se o této komoditě mluví v posledních letech stále častěji. Má však situace pěstitelů a environmentální dopady pěstování kávy zlepšující se tendenci? To všechno se snaží zmapovat povedený snímek Kávová budoucnost z roku 2024. Připravila jej společnost Fairtrade Česko a Slovensko. Ale propagace fairtradeového způsobu produkce je jen jedním z pohledů, kterým se snímek na celou záležitost snaží pohlížet.

S filmaři se vydáváme do hornatých oblastí Latinské Ameriky (Kolumbie a Kostariky), abychom nahlédli pod pokličku vzniku kávy typu Arabika. 60 % její světové produkce obstarává právě tato oblast. A možná překvapivě 95 % zdejších pěstitelů hospodaří na drobných výměrách (do 5 hektarů). Káva je sklízena ručně, za použití tradičních technologií. Pozemky jsou navíc zasazeny do výrazně zvlněného terénu s fragmenty původního lesa. Celý systém tak nemá natolik negativní dopady jako známější způsoby produkce kávy Robusta. Ta se pěstuje na rovinatých pozemcích nižších nadmořských výšek - většinou průmyslovými

způsoby s mechanizovanou sklizní. Největšími pěstiteli Robusty jsou Vietnam, Indonésie, Brazílie a země střední Afriky - s různou mírou negativních dopadů na životní prostředí.

Zpátky ale do hor Latinské Ameriky. Film kromě estetických scénérií odhaluje také historii tohoto odvětví. Šlo o ryze koloniální záležitost, kdy bylo pěstování kávy importováno místním obyvatelům. Je ironií moderní doby, že se na tomto modelu příliš nezměnilo a dnes má pěstování kávy v chudších horských oblastech mnohé rysy neokolonialismu posílené o nátlakové prvky globalizace a tvrdého tržního prostředí. Zatímco pěstování kávy je veskrze doménou drobných pěstitelů, další trh s kávou a její zpracování jsou už plně ovládnuty velkými subjekty. Izolovanost a nedostatek možností pěstitelů, to obojí je zneužíváno nejrozdumnějšími spekulanty, kteří sku-

pují produkt za ceny nižší, než by nabízela komoditní burza. V rámci dokumentu je uvedena informace, že z průměrného šálku Arabiky na našem trhu připadá pěstiteli zhruba 1 koruna. Velká část farmářů tak funguje na hranici chudoby a hrozí velké riziko, že budou nuceni své činnosti zanechat.

Tento velký nepoměr posilovaný globálními tržními mechanismy se snaží už delší dobu zmírnit systém fairtrade. Ten kromě určitých environmentálních standardů cílí zejména na zachování přijatelných minimálních výkupních cen. Navíc v rámci prodeje komodit a zboží vytváří i rezervu (fairtradeový příplatek), který je dle potřeby přerozdělován producentům pro rozvoj nebo rekonstrukce pěstitelské infrastruktury. Systém v současné chvíli sdružuje přibližně 800 000 pěstitelů kávy. Ti se v rámci něho sami organizují do družstev, ve kterých fungují nejrůznější způsoby kooperace a podpory. 63 % produkce fairtrade kávy je zároveň pěstováno a zpracováváno v režimu ekologického zemědělství. To je významnou přidanou hodnotou, neboť v oblasti jsou často nadužívány chemické přípravky pro ochranu rostlin před škůdci a patogeny. Sdružování pěstitelů pod křídla certifikace má i pozitivní vliv na udržení původních domorodých kultur a také na ochranu biodiverzity pozemků. Cíleně je podporována výsadba stromů pro zastíňování plantáží (což zlepšuje kvalitu výsledného produktu) a také zalesňování některých ploch vzácnými druhy stromů.

Na všechny prakticky stejnou měrou však dopadá postupující klimatická změna. Horské oblasti produkce Arabiky se již stihly oteplít o zhruba 1,2 °C. Pěstitelé se potýkají s nedostatkem srážek a mírnějšími zimami. Optimum pro pěstování kávovníku arabského se posouvá do vyšších nadmořských výšek. Hrozí tak zmenšování vhodných ploch v původních oblastech, odlesňování výše položených pozemků nebo v lepším případě orientace na jiné plodiny - kakao a cukrovou třtinu. V těch horších pak odklon od pěstování kávy, případně migrace do jiných oblastí.

Dokument Kávová budoucnost je určitě zajímavou sondou do jedné z kávových oblastí, je k dispozici v archivu ČT [zde](#). -jj-

Pozvánky - srpen 2026

Pobočka ŠK Za Parkem zve:

Přírodovědný výlet do okolí Lipky

ÚT 4. 8. Sraz v 9:15 před strakonickým nádražím. V 9:23 odjezd do Horní Vltavice (příjezd v 10:43). Tam na nás bude čekat Ing. Josef Pecka, šumavský průvodce (poplatek 100 Kč, bez přihlašování, na místě). **Půjdeme celkem cca 15 km po zpevněných cestách a případně i terénem přes Račí a lesem pod Světlou horou do Lipky.** Odtud jede několik spojů, např. v 15:27.

Pondělní zastavení

PO 17. 8. Setkání s literaturou, tentokrát se vzpomínkami **Jiřího Anderleho** (k příležitosti jeho zářijových 90. narozenin). Od 16:00, pobočka Za Parkem.

Info: Pobočka Šmidingerovy knihovny Za Parkem, Husova č. 380, Strakonice. Otevřeno PO a ČT 13–18, ST 8–12 hod. Kontakt: 380 422 720, tereza.machkova@knih-st.cz. -ah-

Drobné smetí

Uplynulo 15 let od blokad na Šumavě

Významné protesty proti kácení v nejpřísněji chráněných zónách se konaly v lokalitách Na Ztraceném a na Ptačím potoce. Policie se v rozporu se zákonem a na objednávku tehdejší Správy NP pokoušela blokádu rozehnat. Více se dočtete [zde](#).

Myslivci budou moct dál střílet olovem

Zmocněnec pro Green Deal Filip Turek vyjednal na půdě EU výjimku, která se bude vztahovat na olovené střely s výjimkou broků na malá zvířata. Pro ty bude platit sedmileté přechodné období. Olovo při lovu kontaminuje životní prostředí i maso zvířat. Více viz [zde](#).

Developerský projekt u Lipna dostal stopku u soudu

Projektu výstavby rekreačního střediska v Dolní Vltavici o ploše 11 hektarů chybí dostatečné zdůvodnění, proč by měl mít přednost před zájmy ochrany přírody. Záměr byl vrácen k novému projednání ke Krajskému úřadu Jihočeského kraje a Správě NPŠ. Více informací se dočtete [zde](#).

MŽP ukončilo proces SEA k akceleračním oblastem

Posouzení vlivu na životní prostředí k návrhu vymezení akceleračních zón výstavby obnovitelných zdrojů energie je u konce. Z původně plánovaných 110 oblastí jich zůstalo 46, u dalších 15 došlo k redukci jejich rozlohy. Více viz [zde](#). -jj-

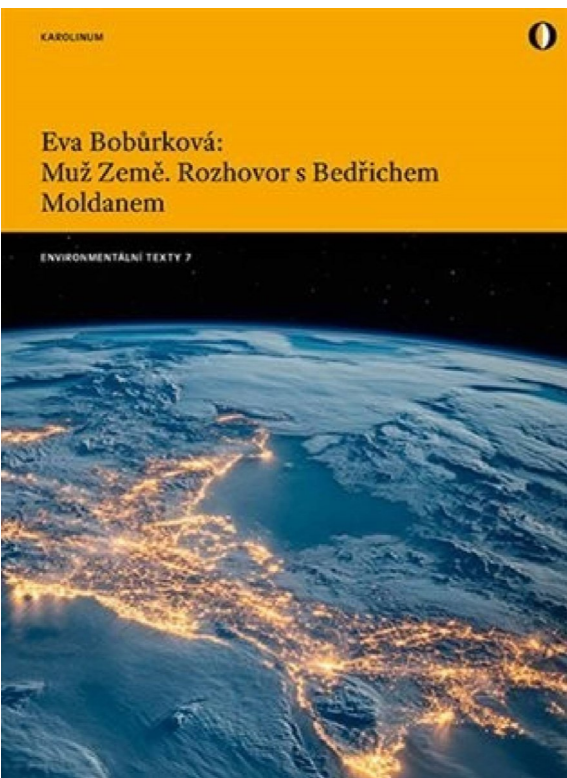

Literární okno

Muž Země. Rozhovor s Bedřichem Moldanem

V rámci série Environmentální texty nakladatelství Karolinum vyšla v loňském roce kniha rozhovorů s jednou z nejvýraznějších českých osobností v oblasti ochrany životního prostředí - Bedřichem Moldanem. Rozsáhlé interview, které s ním vedla novinářka Eva Bobůrková, mapuje nejen život a politické působení tohoto významného environmentalisty, ale odkrývá také jeho postoje a hlubší morální principy, na základě kterých výrazným způsobem dopomohl k formování české porevoluční politiky a ekologické legislativy. Kniha není jen ohlédnutím za Moldanovým pestrým a naplněným životem, ale provede nás několika dekadami poměrně turbulentního politického vývoje druhé poloviny 20. a začátku 21. století.

Profesor Bedřich Moldan se narodil v roce 1935 a jeho kladný vztah k přírodě se začal formovat prostřednictvím woodcrafterského hnutí, jehož byl od mládí součástí. Profesionální dráhu částečně určilo studium analytické chemie na Univerzitě Karlově a navazující studium geochemie. Převážnou část své pracovní kariéry působil v Ústředním ústavu geologickém, kde se kromě analytické chemie zabýval také geochemií životního prostředí - např. výzkumy malých povodí ve spojitosti s kyselými depozicemi.

Přestože ve svém kariérním vývoji směřem k ochraně životního prostředí nezaznamenává konkrétní zlom, v mnohém na něj silně zapůsobilo vydání publikace Meze růstu v roce 1972 (viz [Kompost č. 4/2026](#)), kterou sám na své venkovské usedlosti překládá a samizdatovým způsobem následně šíří v několika stovkách exemplářů. Jeho cesta k environmentalismu je však postupná a výrazným způsobem limitovaná tehdejší dobou. Velmi zajímavý je právě popis jeho života a pracovního působení v 60., 70. a 80. letech.

Přestože byl významným výzkumným pracovníkem, nikdy nebyl straníkem a podle svých slov se pohyboval v „šedé zóně“ komunismu. Ač s režimem nesouzněl, nezapojoval se do protipolitických aktivit. Své názory, zejména na špatný stav životního prostředí a hospodářské směřování země, projevoval opatrným způsobem prostřednictvím nejrůznějších článků. V kontextu své práce organizoval několik mezinárodních vědeckých sympozií a konferencí. Pozorně sledoval světovou environmentální literaturu a vývoj ekologické situace v zahraničí.

Při svém informování veřejnosti o tristním stavu československého životního prostředí se několikrát dostal jakožto oficiální pracovník na samotnou hranu, ale pokaždé se mu podařilo „vyváznout“ bez postihu. S postupným uvolňováním politické atmosféry se jeho texty stávají přímějšími; své poznatky v posledních letech před rokem 89 směřuje i k představitelům tehdejší moci. Jeho snaha přispět k řešení situace vyústila také o několik let dříve ve vznik v té době poměrně unikátní platformy - Ekologické sekce Biologické společnosti při ČSAV. Do revoluce toto sdružení navázalo kolem 400 odborníků a členů a vytvořilo faktický základ pro porevoluční procesy. I Ekologická sekce se v dobách totality pohybovala na hraně - byla monitorována StB. Zveřejňované poznatky přispěly také k ekologicky motivovaným veřejným protestům v severních Čechách, které těsně předcházely listopadovým událostem v Praze.

Po Sametové revoluci věci nabírají rychlý spád. Ekologická sekce se přidává k Občanskému fóru a Bedřich Moldan se stává prvním československým ministrem životního prostředí na nově vzniklém MŽP. Významným způsobem přispěl k formování polistopadové environmentální politiky a

vzniku veledůležitého zákona o ochraně přírody a krajiny (č. 114/1992 Sb.), o který se opíráme dodnes. O své ministerské křeslo však přichází zhruba po půl roce v rámci kauzy, ve které je podezříván z dřívější spolupráce s StB. Tu se nikdy nepodařilo prokázat, Bedřich Moldan však rehabilitován (ve smyslu návratu do funkce) nebyl.

Pozitivní vývoj všeobecné situace i stavu životního prostředí je poté víceméně zastaven nástupem Občanské demokratické strany a „klausovským“ pohledem na ekologická témata. Bedřich Moldan byl zakládajícím členem této strany a v rámci svého působení se snažil o její „ozelenění“ a o prosazení environmentální problematiky do programu strany. Tento nadmíru složitý úkol však později vzdává a vstupuje do nově vzniklé TOP 09. Za ODS byl v roce 2004 zvolen senátorem, v pozdějším angažmá už se k této funkci nedostal.

Hlas Bedřicha Moldana byl mnohem více slyšitelný na mezinárodní scéně. Na začátku 21. století byl účastníkem jednání o vstupu ČR do EU, měl na starosti agendu životního prostředí. Na delší dobu také zakotvil na půdě OSN. Zde se kromě pravidelných účastí na summitech a konferencích (včetně důležitého Summitu Země v roce 1992) věnuje i přípravě strategických dokumentů o životním prostředí. Těžištěm jeho působení bylo téma udržitelnosti - je autorem prvního oficiálního souboru indikátorů pro udržitelný rozvoj. Ty se později přetransformovaly i v dnes používaných 17 globálních cílů udržitelného rozvoje (SDGs). Mezi další mezinárodní aktivity patřilo působení a předsednictví v Evropské agentuře pro životní prostředí v Kodani.

Názorovým předpokladem Bedřicha Moldana pro jeho environmentální aktivity bylo přesvědčení, že je možné za určitých podmínek dosáhnout hospodářského rozvoje a zároveň minimalizovat škody na životním prostředí. I když se tento model zatím ve většině ukazatelů nedaří naplňovat, přesto víra v něj trvá pořád. I když je Bedřich Moldan životním optimistou, doléhá na něj velmi negativně vývoj posledních let. Zejména ruská invaze na Ukrajinu, která v globálním měřítku prakticky zastavila pozitivní vývoj mezinárodních snah v oblasti ochrany životního prostředí. Rozčarován je také ze současného politického vývoje v ČR.

Neměli bychom opomenout Moldanovu bohatou publikační činnost (viz např. [zde](#)) a jeho pedagogické působení. Na Univerzitě Karlově vzniklo v roce 1992 Centrum pro otázky Životního prostředí, kde zastával až do roku 2014 pozici ředitele.

Bedřich Moldan je určitě jednou z nejvýraznějších českých environmentálních osobností. Nebyl klasickým ochráncem přírody. O zlepšení stavu našeho i celosvětového životního prostředí se zasloužil stylem svým vlastním - od klávesnice počítače, v obleku u řečnického pultíku na mezinárodních konferencích nebo při politických vyjednáváních. V polovině srpna oslaví své 91. narozeniny.

Součástí publikace rozhovorů jsou také úryvky některých stěžejních Moldanových textů. Kniha je k dispozici ve fondu Eko-poradny při ŠK. -jj-

Foto Jiří Dlouhý

Listovka

Objevy detektiva Ledňáčka - odpovědi

- Obojživelníci potřebují kombinaci vody a souše. Jejich nároky na čistotu a bezpečnost prostředí jsou tedy vázány na biotopy dvojího druhu. Zazemňování, zarůstání, vysychání nebo izolace mokřadů, tůňek apod., nešetrné úpravy v krajině, to je v současné době častým jevem. Na souši je nedostatek potravy, úkrytů, bezpečných přechodů v době migrace... Na škodu jsou dlouhá období sucha, ale i prudké přívalové deště... Ubývá vlhkých stinných míst, která jsou pro obojživelníky optimální.

Zvýšená eutrofizace, masivní používání hnojiv, insekticidů a herbicidů – to vše škodí jak tvorům, kteří by mohli sloužit mločkům, čolčkům a žábám za potravu, tak obojživelníkům samotným. Ti to mají o to horší, že jejich kůže je pro cizorodé látky snadno prostupná. Škodlivé pro jejich kůži, zrak a imunitu je také ultrafialové záření středních vlnových délek (UV-B). Zpomaluje jejich vývin a může je i přímo zabít. Dalším problémem je přílišné zarybnování. Aby toho nebylo málo, klimatické změny mění časový průběh aktivit obojživelníků a ohrožují jejich úspěšné zimování, rozmnožování atd.

Samostatnou kapitolou jsou zavlečené druhy, které do naší přírody nepatří. Netýká se to jen zvýšené konkurence nebo predace, ale také infekcí, proti nimž se domácí druhy nedovedou dost dobře bránit. Nejnebezpečnější nákazou je pro obojživelníky chytridiomykóza (viz např. [zde](#)). Obojživelníci se proti onemocnění kůže, hlavně

proti chorobám plísňového charakteru, brání pomocí svých kožních jedů, jenže příroda nepočítala s takovými událostmi, jako je nechtěný únik nebo vypouštění cizokrajných druhů ze zajetí do volné krajiny. Takový původ má i nemoc, která se po celém světě rozšířila pravděpodobně přenosem od malých afrických žabek drápatek, chovaných jednotlivci i vědeckými ústavy. Jak uvádí Ivan Zwach v knize „Obojživelníci a plazi České republiky“ (2009), v průběhu osmdesátých a devadesátých let minulého století se téměř dvě třetiny známých druhů žab (a nejen jich) dostaly následkem chytridiomykózy na pokraj vyhynutí. Výskyt byl zaznamenán i u nás v Evropě a situace se navíc může ještě zhoršit vinou klimatických změn.

Axolotl mexický, foto CCO

Není divu, že má detektiv Ledňáček spolu s ekologicky citlivými lidmi o osud životního prostředí tak velkou starost.

Velmi výstižně se v roce 2019 k otázce ohrožení a ochrany (nejen) obojživelníků vyjádřil Jiří Moravec ve své knize, která má shodný název s výše jmenovanou publikací od I. Zwacha („Obojživelníci a plazi České republiky“): „... I když naše legislativa poskytuje právní nástroje pro kvalitní územní ochranu (dokladem je např. dobrý systém chráněných území), vlastní odpovědnost v naplňování zákona spočívá v jednotlivých případech především na jednotlivých zainteresovaných lidech. V praxi mohou být otázky ochrany obojživelníků snadno špatně pochopeny, nebo dokonce interpretovány účelově...“ Jak už bylo v našem časopisu řečeno mnohokrát, záleží na každém z nás. Na tom, jak sami žijeme, jak inspirujeme své spoluobčany a jak vychováváme novou generaci...

- Mloci i čolci dokážou vydat zvuk podobný ptačímu pípnutí nebo kváknutí. Děje se to jen výjimečně, třeba jako reakce na zranění. Podle A. Brehma na sebe volají čolci v době páření, ale protože se ozývají podobně jako kuňky, může snadno dojít při poslechu k záměně.

- Axolotl mexický se vyskytuje v mexických jezerech Lago de Xochimilco a Lago de Chalco. Dříve zde byl tak hojný, že byl ve velkém loven a prodáván jako potravina, nyní již je vzácný a zákonem chráněný. Na rozdíl od axolotlů chovaných v zajetí má tmavší zbarvení, a to nejčastěji hnědavé. Po celý svůj život je nedospělou larvou a v tomto stadiu se dovede i rozmnožovat. Proto žije ve vodě, i když patří, stejně jako mlok nebo čolek, mezi ocasaté obojživelníky. Keříčkovité útvary po stranách jeho hlavy, to jsou vlastně žábry.

I když je axolotl hezký a populární, důležitější jsou pro nás naši domácí obojživelníci. K seznámení s jejich životem se dají i pro menší děti na internetu najít nejrůznější videa, z nichž vám detektiv Ledňáček tentokrát doporučuje hlavně dvě z dílny nám už dobře známého školáka, jehož web se jmenuje „Garden nature“ (viz [zde](#) a [zde](#)). **-ah-**

V polovině prázdnin

Přelom července a srpna, to je napůl snědený makový koláč sladkého volna. Těsto je kolem dokola už s chutí okousané, ale ještě zbyl celý prostředek, který jsme si nechali jako to nejlepší na konec. Letos je tahle stará zkušenost ještě podtržena tím, že začátek prázdnin byl poznamenán úmorným horkem a suchem a teprve až teď, v době uzávěrky srpnového čísla, to vypadá, že se to aspoň trochu vylepšilo a osvěžila se jak krajina, tak i my, její obyvatelé. Škoda, že to bylo na tolika místech už zase spojené s lijáky, s vichrem nebo dokonce i s kroupami, tak, jak to je v posledních letech skoro už běžné. Doufejme, že srpen bude klidnější a že jasná rozzářená obloha se bude střídát s tím nejmilejším deštěm, jaký si lze přát. Vydatným, a přitom jemným, blahodárným. Tak, abychom jej mohli s úsměvem vítat jak my, dospělí, tak i děti na táborech a na návštěvách na venkově. Hezky by se to doplňovalo – za slunečných dnů modrá obloha a díky těm deštivým pro změnu oživené potůčky, řeky a rybníky s modrou hladinou...

Foto -ah-

*Modrá, modrá, modrá,
všude kolem nás
- obloha a voda,
prázdninový čas.
Modré plachty táborových stanů,
modrá křídla malých motýlků,*

*na tu barvu myslet nepřestanu,
nemine mě ani na chvíli.
Modrá na čekankách, na borůvkách,
modré moře, moře vzpomínek...
Na co? To na modré světlo v očích
našich tatínek a maminek. **-ah-***

Drobné ovoce

Pokud by existovalo nějaké desatero zdravé výživy, jedním z příkázání by určitě mělo být něco ve smyslu: „Nepoužiješ drobných plodů lesních a zahradních k tepelné úpravě, zvláště pak je nezmučíš při pečení v troubě elektrické.“ (Nejen) česká gastronomie se vyznačuje celou řadou zvyků, předávaných z generace na generaci, aniž by se někdo zamyslel nad smyslností takového konání. Jedním z nich je využívání prakticky toho nejedléjšího, co se může z Matky Země urodit, k živiny devastující tepelné úpravě pečením. Tím nejedléjším mám nyní na mysli drobné ovoce a lesní plody - borůvky, rybíz, ostružiny, muchovník... Tuto skupinu potravin, i když určitě s dílčími rozdíly, můžeme souhrnně označit za rekordní zásobárnu vitamínu C, účinných antioxidantů a prospěšných rostlinných barviv. Drobné lesní plody, jako jsou borůvky nebo ostružiny, jsou dokonce označovány za potraviny s nejsilnějším protirakovinným působením vůbec. Můžeme přidat nesporné benefity pro naši imunitu a v prevenci civilizačních chorob. Většina těchto vlastností však stojí na jedné zásadní věci. Jejich účinky mají šanci naplno se projevit pouze při konzumaci syrového.

Nejen vitamin C (o kterém je to poměrně známo), ale rovněž látky ze skupiny antioxidantů jsou termolabilní povahy, to znamená, že je tepelná úprava postupně ničí. Jejich pozitivní vliv ve smyslu jejich množství v surovině klesá i delším skladováním nebo sušením. Relativně šetrné je rychlé a hluboké zmrazení. Je mi líto, že musím upozornit na dalšího Ježíška, který ve skutečnosti není. Borůvkový koláč, rybízová buchta s drobenkou nebo jahodová marmeláda jsou bezpochyby skvělé záležitosti, ale bohužel je v nich drobné ovoce pouze nositelem chuti a barvy. Ten pravý výživový potenciál je v podobných kulinářských postupech promrhán.

Maximum prospěšných účinků pro náš organismus dosáhneme, pokud budeme tyto plody konzumovat začerstva, nejlépe bezprostředně po sklizni. S ohledem na jejich úžasnou sílu jich nemusí být ani takové množství. K benefitům jejich antioxidačního působení můžeme připočítat také vysoký obsah vlákniny a relativně malou energetickou hodnotu, z čehož vyplývá i velmi nízký glykemický index. Z výše uvedeného vyplývá vcelku logický závěr. Potenciál drobného ovoce a lesních plodů nejlépe využijeme při pravidelné sklizni / sběru k přímé konzumaci z naší zahrádky nebo z krajiny. Toto doporučení je samozřejmě omezené sezónností těchto produktů a také dostupností pro konkrétního uživatele. Pro postupnou konzumaci v malých dávkách jsme navíc výborně evolučně vybaveni, protože jsme něco podobného dělali po statisíce let.

K tomu, abychom tento prostřený stůl plně využili a maximalizovali tak přínosy pro naše zdraví, přidávám několik konkrétních tipů.

- Pokud jste majiteli zahrady, pořídte si a zapěstujte různé druhy po sobě dozrávajících keřů. Zajistíte si tak kontinuální sklizeň plodů po delší dobu. Například (od nejranějšího po nejpozdější) - muchovník, rybíz, ostružiny, víno. Takle nebo podobné kombinace poskytnou bohatou úrodu zhruba od června do října. Můžete samozřejmě experimentovat i s různě ranými odrůdami stejného druhu.
- Konkrétně muchovník je díky svému velkému vzrůstu a postupnému dozrávání plodů ideálním druhem. Zajistí pozvolnou zhruba měsíc dlouhou sklizeň. Kam nedosáhnete ze země nebo ze štaflí, to ponecháte ptactvu a podpoříte tak i život ve vaší zahradě.
- Pokud se vám urodí nebo pořídíte plodů příliš, je vždy lepší přebytky zamrazit než je použít pro pečení nebo zavařit ve formě marmelády. Některá z forem šetrnější tepelné úpravy je opodstatněná u plodů, které jsou začerstva kvůli své chuti obtížně konzumovatelné (např. rakytník).
- Jestli nevlastníte zahradu, neklesejte na mysli. Omezenou nabídku drobných plodů poskytují i naše lesy (a v některých případech také parky měst). Milovaný i nenáviděný sběr borůvek každý zná, ale co zkusit třeba i maliny a ostružiny? Na pomezí klasického ovoce pak jsou třešně nebo třeba dřín. Krom toho procházka krajinou spojená se sběrem plodů je relaxační a v mnohém i archetypální záležitostí.

Plody muchovníku, foto -jj-

Foto Eva Hadová

A jaké je ideální gastronomické využití?

- Pokud jste milovníci sladkých snídaní, určitě jsou doporučeníhodné nejrůznější (nejen ovesné) kaše, ze kterých můžete s drobnými plody vykouzlit mnoho zajímavých kombinací.
- Díky své výrazné barvě jsou tyto suroviny výborně využitelné pro tvorbu smoothie. Tady už se fantazii opravdu meze nekladou. Navíc můžete přidavkem sladkých druhů klasického ovoce neutralizovat kyselou chuť některých plodů.
- Zamrazovat můžete drobné plody „jen tak“ pro pozdější využití, případně rozmixované ve formě sorbetů nebo zmrzlin.
- Anebo zobejte jen tak, využijte jako čerstvý přídatek k hotovým dezertům nebo ke zdobení. Miska drobných plodů je skvělým řešením při choutkách na sladké. -jj-

Ing. Jan Juráš -jj-

Ekoporadna při ŠK, Informační centrum neziskových organizací, Husova 380, Strakonice

Po, St: 7:30 - 16:00, Út, Čt: 12:00 - 16:00,
Pá - po domluvě

tel.: 380 422 721, 721 658 244

E-mail: jan.juras@knih-st.cz

Základní organizace Českého svazu ochránců přírody
Strakonice, Zámek 1

www.csop-strakonice.net

E-mail: posta@csop-strakonice.net

Kompost - Strakonický měsíčník o ochraně přírody

Příspěvky v tomto čísle - Jan Juráš, Alena Hrdličková (-ah-), Alan Šturm, Ondřej Šanda, Eva Legátová

Grafika - Jan Juráš

Logo Kompost - Monika Březinová

Kresby - Ivana Jonová

Jazyková úprava - Jan Juráš

Kontakt - jan.juras@knih-st.cz, 380 422 721

Publikované články vyjadřují výhradně názory autorů

Anticopyright 2026

**ŠMIDINGEROVA
KNIHOVNA
STRAKONICE**